

Sociální dialog v době krizes

Shrnutí

Úvod

Zásada sociálního dialogu je základní součástí Evropské unie a její ústavy, zakotvenou v článcích 154 a 155 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU). Po dlouhou dobu je považována za jeden z důležitých mechanismů pro vytváření a uplatňování politik, zvláště v oblasti sociální politiky a politiky zaměstnanosti.

Evropský sociální dialog je klíčovou vrstvou evropské správy již od okamžiku, kdy byl sociální protokol v roce 1993 prosazen Maastrichtskou smlouvou, která stanovila autonomii evropských sociálních partnerů a vytvořila řadu společných odpovědností, v rámci kterých političtí činitelé společně definují „sociální Evropu“.

Tato studie mapuje, zkoumá a posuzuje různé reakce sociálního dialogu na celosvětovou hospodářskou krizi napříč Evropou, přičemž analyzuje:

- úlohu, kterou sociální dialog sehrál při tlumení dopadu a překonávání negativních účinků krize,
- výsledky sociálního dialogu z hlediska opatření sjednaných a schválených sociálními partnery na jednotlivých úrovních evropského systému pracovněprávních vztahů,
- efektivitu a udržitelnost výsledků sociálního dialogu v reakci na krizi.

Politické souvislosti

Tato studie se zaměřuje na období od nástupu krize v roce 2008 až do poloviny roku 2010. Výzkum se proto zabývá dopadem a důsledky celosvětové finanční a hospodářské krize a nikoli následné krize státní zadluženosti. Cílem studie je zmapovat a analyzovat výsledky nebo v některých případech absenci výsledků sociálního dialogu, které vyplývají z reakce na krizi v celém uvedeném období. Studie zkoumá rozsah, v němž se sociální partneři podíleli na zavádění opatření ke zmírnění účinků krize, a efektivitu a udržitelnost sociálního dialogu v reakci na krizi.

Klíčová zjištění

Klíčovým určujícím faktorem úspěchu nebo selhání sociálního dialogu je míra, v níž vláda tomuto procesu poskytuje svou podporu, a míra jednotnosti a legitimitnosti vztahů mezi subjekty před krizí. Studie rovněž prokazuje, že k přístupu stran k sociálnímu dialogu významně přispívá vnitrostátní politický kontext, v němž sociální partneři působí, stejně jako jejich vnitřní strategie a vztahy mezi jednotlivými partnery. Studie potvrzuje, že prostředí institucionálních pracovněprávních vztahů v členských státech přispělo k úspěchu nebo selhání sociálního dialogu a že široká škála institucí a vztahů prošla důkladnými a skutečnými zátěžovými zkouškami. Celkově se zdá, že v Evropě existuje trend sblížení, což prokazuje, že příslušné vlády buď sociální partnery pozvaly k účasti v diskusích, nebo je dokonce vyzvaly k zahájení jejich vlastních konkrétních iniciativ.

Krise nevytvořila evoluční prostředí, v němž by byli aktéři schopni inovovat a vybudovat nové formy sociálního dialogu. Stejně tak krize nebránila tvorbě inovativních výsledků. Byla zavedena řada krátkodobých a dlouhodobých řešení v zemích, kde taková řešení dosud nebyla vyzkoušena, v devíti členských státech byla například poprvé zavedena zkrácená pracovní doba.

V dobře organizovaných odvětvích pomohli sociální partneři tato odvětví izolovat od účinků krize v obecném rámci širší ekonomiky.

Účinky sociálního dialogu po celou dobu krize byly svou povahou spíše integrující než distributivní. Jednání mezi sociálními partnery měla tendenci zaměřovat se na problematiku zaměstnanosti, například na odbornou přípravu a jistotu pracovních míst, zvláště prostřednictvím opatření spočívajících v zkrácené pracovní době, více než na tradiční téma mezd. Kompromis potřebný pro integrující vyjednávání nabídly již samy pracovní síly, které byly ochotny vzdát se určitého příjmu výměnou za záruky jistoty zaměstnání.

Současná celosvětová hospodářská krize prověřila odolnost všech vnitrostátních systémů pracovněprávních vztahů. I v zemích s dlouhou historií spolupráce sociálních partnerů s vládou se při jednáních často nepodařilo zajistit konsenzus a společný přístup ke způsobu, jakým by měla být krize řešena.

Země se silným sociálním dialogem zažívaly spíše lepší spolupráci mezi státem, zaměstnavateli a jejich zaměstnanci. Nejpříznivější výsledky však přinesly diskuse sociálních partnerů právě na úrovni odvětví vyznačujících se dlouhou historií konzultací a spolupráce.

Je však jasné, že v některých oblastech byl sociální dialog oslaben v případech, kdy dopad krize urychlil již existující problémy, například soudržnost mezi jednotlivými úrovněmi sociálního dialogu, pokles počtu členů a hustoty odborových svazů a vyjednávací sílu odborů.

Problémy, které krize přinesla, dokládá nárůst jednostranného rozhodování vlád o otázkách ovlivňujících veřejný sektor i zvyšující se decentralizace kolektivního vyjednávání na úrovni

podniků. Ve většině zemí musely odbory plnit dvě rozporuplné úlohy: působily jako tvůrce sociálního smíru v soukromém sektoru, snižovaly počet stávek na úrovni podniků a přesvědčovaly zaměstnance, aby na opatření ke snižování nákladů pohlíželi pragmaticky; ve veřejném sektoru však často působily jako koordinátoři silné a široké opozice vůči úsporným opatřením vlád.

Krise přinesla příležitost k rozvoji nových forem sociálního dialogu pro lepší řešení klíčových problémů, i když tyto příležitosti nebyly vždy využity.

Politické ukazatele

- Ačkoli krize nevedla ke vzniku inovativního prostředí, v některých zemích zpochybnila již existující formy sociálního dialogu, povzbudila sociální partnery k reakci a v některých případech vytvořila sociálním partnerům příležitost oprostít se od tradičních forem sociálního dialogu v příslušných zemích.
- Sociální dialog ve většině evropských členských států vedl k zavedení zkrácených úvazků, což bylo opatření, do něhož sociální partneři významně investovali. Obvykle vyžadovalo dohodu obou sociálních partnerů a někdy i vládní podporu, pokud byla potřeba dotace k dorovnání ušlého výdělků zaměstnanců nebo k financování odborné přípravy.
- Proces sociálního dialogu se ukázal jako legitimní prostředek k překonání dopadu finančních krizí. Ačkoli se však sociální dialog osvědčil jako klíčový nástroj při překonávání krize a udržení stability v evropských systémech pracovněprávních vztahů, byl oslaben v případech, kde již dříve existovaly problémy v oblasti soudržnosti mezi jednotlivými úrovněmi sociálního dialogu.
- Ačkoli výzkum jasně prokazuje vzájemné působení a určitý stupeň koordinace mezi sociálními partnery na vnitrostátní úrovni v horizontálním i vertikálním smyslu, existuje jen málo důkazů, které by naznačovaly koordinaci směřující z vnitrostátní úrovně na úroveň EU a naopak.

Další informace

Zprávu „*Social dialogue in times of crisis*“ (Sociální dialog v době krize) naleznete na adrese <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1221.htm>

V případě zájmu o další informace se obraťte na Christiana Welze, vedoucího výzkumu, cwe@eurofound.europa.eu